

ALISHER NAVOIY
NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI
UNIVERSITETI

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

**MATNSHUNOSLIK VA ADABIY MANBASHUNOSLIK
KAFEDRASI**

**“ADABIY MANBASHUNOSLIK VA
MATNSHUNOSLIKNING
DOLZARB MUAMMOLARI”
MAVZUSIDAGI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
ANJUMANI MATERIALLARI**

**TOSHKENT SHAHRI
9-NOYABR 2022-YIL**

Страница | 1

MUNDARIJA

I ШҶБА.	
МАТНШУНОСЛИК МАСАЛАЛАРИ	
О‘ЗБЕК МАТНШУНОСЛИГИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ <i>Shuhrat Sirojiddinov</i> <i>Alisher Navoiy nomidagi ToshDO‘TAU ektori, filologiya fanlari doktori, professor.</i>	3
АДАБИЙ МАНБАШУНОСЛИК ВА МАТНШУНОСЛИК ФИЛОЛОГИК ФАН СИФАТИДА <i>Рашид ЗОХИДОВ</i> <i>филология фанлари доктори, Алишер Навоий номидаги ТошДУТАУ Матншунослик ва адабий манбашунослик кафедраси мудури</i>	10
“ОЛТУН ТУСЛИ ЁРУҒ” АСАРИНИНГ УЗИНДИ НУСХАСИ <i>Қосимжон СОДИҚОВ</i> <i>ТошДШУ профессори, филология фанлари доктори</i>	13
ОҚҚО‘YUNLI MUXLISLAR DEVONIDAN O‘RIN OLGAN “FIROQ” RADIFLI G‘AZALLARNING MATNIY XUSUSIYATLARI <i>Dilnavoz Yusupova</i> <i>Alisher Navoiy nomidagi ToshDO‘TAU professori, filologiya fanlari doktori</i>	20
NAVOIY QO‘LYOZMALARINING JORIY IMLOGA TABDILI USTIDA OLIB BORILGAN HARAKATLAR TAHLILI <i>Manzar ABDULXAYROV</i> <i>Alisher Navoiy nomidagi ToshDO‘TAU Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik kafedrasida dotsenti, filologiya fanlari doktori</i>	27
ЛИТЕРАТУРНЫЕ КРИТИКИ О ПОЭМЕ МУИЗЗИ <i>Рамазон Абдуллаев</i> <i>Термезский государственный университет</i> <i>Заведующая кафедрой таджикской филологии и восточных языков</i>	33
“ГУЛШАНУЛ-АСРОР” ВА “МАЖМАЪУЛ-АХБОР” АСАРЛАРИ МАТНИ ҚИЁСИЙ ТАДҚИҚИ <i>Жўраев Жамолiddин Аминжонович</i> <i>Жиззах давлат педагогика университети филология фанлари номзоди, Ўзбек тилини ўқитиш методикаси кафедраси доценти</i>	39
“PADARKUSH”NING NASHRLARI VA UNING TALQINI <i>Normurod AVAZOV</i> <i>Toshkent davlat san'at va madaniyat instituti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi</i>	44

МУҲСИНИЙ ШЕЪРИЯТИДА МУАЛЛИФ ТАҲРИРИ МАСАЛАСИ	150
Тўхтамуратов Фуркат Сафармуратович Алишер Навоий номидаги ТошДўТАУ Ўзбек адабиёти тарихи кафедраси ўқитувчиси	
XX АСР БОШЛАРИ ЎЗБЕК МАТБУОТИДА МУВАШШАҲЧИЛИККА ДОИР АДАБИЙ МУНОЗАРАЛАР	156
Мўйдинова Арофатой Уриновна Чирчиқ давлат педагогика университети ўқитувчиси	
ЯҲЁБЕЙ ТОШЛИЖАЛИ “ГУЛШАН УЛ-АНВОР” ДОСТОНИНИНГ МАНБАЛАРИ	160
Диёра АБДУЖАЛИЛОВА Мустақил тадқиқотчи	
VIII – XIII АСРЛАРДА ХОРАЗМ АДАБИЙ МУҲИТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ	164
Азамат АТАЕВ ТошДўТАУ таянч докторанти, Матнишунослик ва адабий манбаишунослик кафедраси ўқитувчиси	
ЎЗБЕК МУМТОЗ АДАБИЁТИ ВА РАШИДУДДИН ВАТВОТ АСАРЛАРИ МАНБАЛАРИ	171
Азамат АТАЕВ ТошДўТАУ ўқитувчиси, Матнишунослик ва адабий манбаишунослик кафедраси таянч докторанти	
СУЛАЙМОН БОҚИРҒОНИЙ МЕЪРОЖНОМАСИ ВА УНИНГ МАТНИЙ ТАҲЛИЛИ	183
Турдиев Жаҳонгир Зафариддин ўгли Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети таянч докторанти	
СЎФИ ДЕВОНИНИНГ ИЛМИЙ-МОНОГРАФИК ТАВСИФИ	179
Саиджанова Зебо Комиловна Урганч давлат университети	
MUMTOZ MATNLARDA NIKOYAT JANRI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	188
Sulaymanov Zaxiriddin O'rol o'g'li O'zbekiston Milliy universiteti tayanch doktoranti	

МУҲСИНИЙ ШЕЪРИЯТИДА МУАЛЛИФ ТАҲРИРИ МАСАЛАСИ

Тўхтамуратов Фуркат Сафармуратович
Алишер Навоий номидаги ТошДўТАУ
Ўзбек адабиёти тарихи кафедраси ўқитувчиси
+998977748250, toxtamuradov81@gmail

Ушбу мақолада Кўкон адабий мухити вакили истеъдодли шоир Хусайнқули Муҳсинийнинг қўлёзма девони матншунослик асосида тадқиқ қилинган. Девонни кўчириш жараёнида муаллиф таҳрир ва тузатишларини қандай шаклларда амалга оширгани аниқланган. Ушбу таҳрирлар амалга оширилган қўлёзма манбалар таҳлилга тортилган ва илмий хулосалар чиқарилган.

Калит сўзлар: *девон, таҳрир, табдил, газал, байт, нашр нусха, қиёсий таҳлил.*

Abstract

In this article, the manuscript divan of the talented poet Husaynquli Muhsini, a representative of the Kokan literary environment, is studied on the basis of textual studies. In the process of copying Devon, it was determined in what forms the author made edits and corrections. Manuscript sources where these revisions were made were analyzed and scientific conclusions were drawn.

Key words: *devon, conversion, ghazal, byte, published, copy, comparative analysis.*

Хусайнқули Муҳсиний XIX аср охири – XX аср бошларида Кўкон адабий мухитида ижод қилган соҳибидевон шоирларидан бирidir. Шоирнинг лирик асарлари жамланган “*Барҳаёт гулиан*” девони жорий алифбода нашр қилинган. Девонга *газал, мустазод, мухаммас, мусаддас, мусамман, таржеъбанд, нома, қасида, тарих ва рубоий* каби мумтоз адабиётимизда фаол қўлланилган лирик жанр намуналари киритилган. Муҳсиний девонининг тўртта қўлёзма нусхаси бизгача етиб келган. Мазкур девонларнинг учтаси дастхат нусха эканлиги билан ҳам аҳамиятлидир. Муҳсинийнинг “*Гулиани жовид*” деб номланган биринчи девони ва унинг иккинчи қўлёзма нусхаси ҳозирги кунда шоирнинг Кўкон шаҳрида яшовчи евараси Нуриддинов Мадаминжон аканинг шахсий кутбхонасида сақланади. Учинчи нусха 1915-1916-йилларда хаттот Мулло Абдуллажон махдум домулло Али Охунд ўғли Хўжандий томонидан кўчирилган бўлиб, Кўкон адабиёт музейида 4303 ашё рақамида тартибланган. Муаллифнинг сўнгги тузатишлари ва таҳрирлари асосида 1917-йилда кўчирилган дастхат нусха ЎзРФАШИ 7392 ашё рақам остида сақланмоқда. “*Барҳаёт гулиан*” девони нашрига ҳам 7392 ашё рақамли қўлёзма асос қилиб олинган. Нашр қилинган девон таркибидаги шеърларни қўлёзма нусха билан қиёслаганимизда муаллиф томонидан турли хил шаклларда таҳрирлар амалга оширилгани аён бўлди. Бирламчи қўлёзма манбалар билан нашр вариантни қиёслаш матншунослик ва адабиёт тарихи бўйича янги таҳлил ва талқинларни юзага келтиради.

Профессор Нурбой Жабборов тўғри таъкидлаганидек, “матншунослик изланишлари бўлмаса, адабиётшунослик тадқиқотлари аксар ҳолларда ўз аҳамиятини йўқотади. Агар адабий манбани яхлит бир иморатга қиёсланса, матншунослик унинг пойдеворидир.

Адабиётшунослик ана шу пойдевор устига қурилмоғи зарур. Акс ҳолда у пойдеворсиз иншоот сингари омонат бўлиб қолади”¹⁵⁷.

Матн таҳрири ҳақида матншунос А.Эркиновнинг қуйидагича ёзади: “Матн таҳрири–матннинг муаллифи ёки кўчирувчи томонидан муайян мақсадга қаратилган ўзгартирилиши. Бунда асар мазмунан ёки шаклан қайта ишланиши мумкин”¹⁵⁸. Муҳсиний девони нусхалари ичида ФАШҚИ 7392 ашё рақами остида сақланаётган дастхат қўлёзма шоирнинг сўнгги таҳрири натижасида кўчирилгани билан қимматлидир.

Матншунос Ш. Нуриддинов “Комил Хоразмий девони манбалари генеалогияси ва матн танқиди муаммоси” монографиясида Комил девонини кўчирган котиблар таҳририни қуйидагича таснифлайди: “1. “Нусха” (نسخه) изоҳи билан тузатишлар. 2. “Қанотча” белгиси (ق) билан тузатишлар. 3. خ ва م ҳарфлари билан тузатишлар. 4. Мисралар тартибининг тузатилиши 5. Белгисиз шаклда амалга оширилган тузатишлар”¹⁵⁹.

Мазкур, тамойилларнинг айримлари Муҳсинийнинг 7392 ашё рақамли қўлёзма девон матнида ҳам учрайди. Муаллиф ушбу девонини кўчириш давомида айрим сўз, бирикма, мисра ва байтларни хаттотлик тамойилларига мувофиқ тарзда таҳрир қилган. Бу жараёнда муаллиф матн саҳифаларидаги таҳрир ва тузатишларда эски ўзбек алифбосидаги айрим ҳарф, сўз ва рақамлардан фойдаланган. Муҳсиний девонини қайта кўчириш жараёнида амалга оширган таҳрир ва тузатишларни шартли тарзда қуйидаги турларга бўлишимиз мумкин:

- 1) х (خ) ва м (م) ҳарфлари асосидаги тузатишлар;
- 2) шеърлар таркибидаги сўзлар, сўз бирикмаларга (١,٢,٣,٤) тарзда рақам қўйиш билан амалга оширилган таҳрир ва тузатишлар;
- 3) ғазаллар мисралари, байтларини (١,٢,٣,٤) рақамларини қўйиш орқали таҳрир ва тузатишлар;
- 4) мисралар тартибини тузатилиши.

Мумтоз шоирларимиз ижод намуналарини кўчирган котиблар хато битилган сўз ва мисраларни устига чизиш ёки ўчиришни номақбул кўришган. Чунки саҳифалардаги сўзлар, мисра ва байтлар устига чизиб, ўчириб хатоси тўғрилланган матн ўзининг мўтабарлигини йўқотган. Шу сабабли матн саҳифаларида хато битилган сўзлар юқорисига турли хил белгилар, рақамлар ва ҳарфлар қўйиш билан хатони тузатганлар. Бу орқали котиблар матн саҳифасини бўяш, чизиш, ўчиришдан сақлаган.

1. X (خ) ва м (م) ҳарфлари асосидаги тузатишлар. “Хаттотлик санъатида бир мисрада келган сўзларнинг кетма-кетлиги бузилганда котиб томонидан ушбу сўзлар устига

¹⁵⁷ Жабборов Н. Матн тарихини ўрганиш – илмий ҳақиқат мезони// Илмий мақолалар тўплами: Ўзбек филологиясида матншунослик ва манбашунослик муаммолари. – Наманган, 2020. – Б.51.

¹⁵⁸ Эркинов Афтондил. Матншунослик ва манбашунослик асослари (қўлланма). –Т., 2019, 82 б.

¹⁵⁹ Нуриддинов Ш. Комил Хоразмий девони манбалари генеалогияси ва матн танқиди муаммоси. – Т.:“Fan va ta’lim” нашриёти, 2022.-203 б.

خ ва м харфлари (м –мукаддима; х – охир) шаклидаги белги қўйилади ва уларнинг ўрни алмаштириб ўқилишига ишора қилинади¹⁶⁰.

7392 ашё рақамли қўлёзманинг 32^б бетида “Қароқўз” радифли 7 байтли ишқий мавзудаги ғазал бор. Ушбу ғазал Муҳсинийнинг нашр қилинган “Барҳаёт гулишан” девонига киритилмаган. Ғазал таркибидаги 4-байтнинг 2-мисрасида келган “неча” ва “бизга” сўзлари кетма-кетлиги хато ёзилган. Котиб хатони тўғрилаш учун ўрни алмашиб ёзилган сўзлар устига х (خ) ва м (م) харфларини қизил сиёҳ билан битган.

Ушбу тузатиш асосида байт тўғри ўқилиши таъминланган. Қўлёзмада байт қуйидагича битилган:

ایلا دینک نهجه ت بزکا م مار تبه یلغان وعده
یقمو حسن اهلیدا بر تیره وفا ایقرا کوز¹⁶¹

Юқоридаги мисрадаги қизил рангдаги х ва м харфлари хато ёзилган сўзларни тўғри ўқиш учун қўйилган. Биз ушбу белгиларга амал қилган ҳолда байтни шундай ўқиймиз:

Айладинг бизга неча мартаба ялгон вада,
Йўқму ҳусн аҳлида бир зарра вафо, эй қароқўз.

Қўлёзманинг 14^б саҳифасида келган “Айласа” радифли 9-байтли ғазал нашр қилинган девон таркибида йўқ. Ушбу ғазал мактаъсини котиб техник хато туфайли 8-байтда битиб қўйган, сўнг тушириб қолдирилган байтни ёзган. Муаллиф мактаъ устига х-х (охир) харфини, кейинги мисра устига м-м (муқаддам) харфини қизил сиёҳ билан битиш орқали хатони тўғрилаган.

7392 қўлёзмада бундай битилган:

روشون اولغای محسنی سام غمینک هم بر کونی کیم شب هجراتینک اچره ماه تابان اویناسا
المه جانم نی نه غم غم غمزه بلان جلاذ کوز تیرکوزار هم لفظ شیرین ایله جانان اویناسا¹⁶²

Биз юқорида қўйилган белгилар асосида байтни қуйидагича ўқидик:

Олса жонимни не гам, гамза билан жаллоджўз,
Тиргузар ҳам лафзи ширин ила жонон ўйнаса.
Равшан ўлғой, Муҳсиний, шоми гаминг ҳам бир куни,
Қим шаби ҳижронинг ичра моҳи тобон ўйнаса.

2. Шеърлар таркибидаги сўзлар, сўз бирикмаларга (1,2,3,4) тарзида рақам қўйиш билан амалга оширилган таҳрир ва тузатишлар. 7392 ашё рақамли қўлёзманинг 51^а бетида “Эттинг” радифли ишқий мавзудаги 9 байтли ғазал киритилган. Ушбу ғазал таркибидаги 6 байтида муаллиф “эл аро” бирикмасини хошияда “ақлим олиб” тарзида таҳрир қилган. Мазкур ғазал Муҳсинийнинг жория алифбодаги “Барҳаёт гулишан” девонига киритилган, бироқ 6-байтдаги айрим сўзлар ўрни алмаштирилиб қуйидагича ўқилган:

Айб эмас халқи жаҳон айласалар афсонам,
Бадали ақлим олуб телбаю Мажнун эттинг¹⁶³.

¹⁶⁰ Навоий, Алишер. Лайли ва Мажнун. Илмий-танқидий матн. Тайёрловчи Порсо Шамсиев. – Тошкент, ЎзФА нашриёти, 1956. – Б.224.

¹⁶¹ Муҳсиний. ЎзР ФА ШИ. Инв №7392 32^б бет.

¹⁶² Муҳсиний. ЎзР ФА ШИ. Инв №7392 14^б бет.

Нашрда биринчи мисра тўғри ўқилган бўлса-да, иккинчи мисрадаги сўзлар ўрни алмаштирилиб табдил қилинган. Қизил сиёҳ билан таҳрир қилинган сўзларни нотўғри тушунилган. Шу сабали байт ноқис ва мазмун тушунарсиз бўлиб қолган.

7392 ашё рақамли қўлёзмада қуйидагича битилган:

عيب ايماس ايلاسه لار خلق جهان افسانم
{ 164 ايل ار ا } عشقینگ ايله تليه مجنون ايند ينگ

Муаллиф томонидан ўзгартирилган “эл аро” бирикмаси юқорисига қизил сиёҳда 1-1 рақами қўйилган. Ҳошияда эса “ақлим олиб” *ايل* *اقلیم* бирикмаси битилган. Аслида “эл аро” бирикмаси ўрнига “ақлим олиб” сўзларини қўйиб ўқиш керак эди. Бизнингча, байт юқорида келтирилган тузатишлар асосида қуйидагича ўқилса шакл ва мазмун мутаносиб бўлади:

*Айб эмас айласалар халқи жаҳон афсонам,
Ақлим олиб ишқинг ила телбаю Мажнун этдинг.*

Қўлёзманинг 58^a бетида “Ўлмишам” радифли 9-байтли ғазал бўлиб, нашрга киритилмаган. Ҳазалнинг 2-байтинг 1-мисрасидаги сўнги “дилрабо” сўзи шоирга маъқул келмаган, сўзнинг юқорисига қизил сиёҳда¹ белиси қўйилиб, ҳошияда эса қизил сиёҳ билан “Юсуф мисол” *يوسف مسال* сўзини битган. 7392 ашё рақамли қўлёзмада ушбу байт бундай ёзилган:

165 خيره اولدى كوز لاريم يغلاب سنكا اي دلريا ا كلیمی يعقوب ينگلغ بت الا حزان اتمشم

Байтнинг иккинчи мисрасида Яъқуб пайгамбар ва унинг сифати “байт ул-эхзон” (*гамлар уйи*) бирикмаси қўланиши биринчи мисрада ушбу ҳолат сабабчиси Юсуф алахиссалом номини келтиришни такозо этади. Шоир ушбу мантиғдан келиб чиқиб, “эй дилрабо” сўзини Юсуф мисол сўзига ўзгартирган ва байт мазмунини таъсирли бўлишига эришган. Мазкур таҳрир асосланиб байтни қуйидагича табдил қилдик:

*Хийра ўлди кўзларим йиглаб санго эй, Юсуф мисол,
Қулбами Яъқуб янглиг байт ул-эхзон этмишам.*

Қўлёзманинг 85^a бетда нашрга киритилмаган 11 байтли “Йўқ” радифли ғазалнинг 3-байтнинг 2-мисраси муаллиф томонидан таҳрир қилиниб ҳошияда битилган. Қўлёзма матнида байт шундай ёзилган:

166 اسير اولما سمو عالم اول كمند جعد زلفيغه ا قويا رشكر لبيغه دانة جالى بلان دامى

Вароқнинг ҳошиясида (1) белгиси остида котиб қуйидагича мисрани таҳрир қилинган шаклини ёзган: *كى قويسه شگرن لب خال خط دين دانة دامى*.

“Қўёр шакар лабига донаи холи билан доми” мисраси “Ки қўйса шаққарин лаби холу хатдин донау доми”, шаклида ўзгартирилган.

Ушбу таҳрир асосида байтни қуйидагича табдил қилдик.

Асир ўлмасму олам ул каманди жаъди зулфига,

¹⁶³ Мухсиний. *Девон. Барҳаёт гулшан*. 2008. Фарғона. 59-бет.

¹⁶⁴ Мухсиний. ЎзР ФА ШИ. Инв №7392 51^a бет.

¹⁶⁵ Мухсиний. ЎзР ФА ШИ. Инв №7392 58^a бет.

¹⁶⁶ Мухсиний. ЎзР ФА ШИ. Инв №7392 85 бет.

Ки қўйса шаккарин лаби холу хатдин донаю доми.

3. Ғазаллар мисраларига, байтларига (1,2,3,4) рақамларини қўйиш орқали тахрир ва тузатишлар.

“Барҳаёт гулиан” девони таркибида 53-бетда ва 7392 ашё рақамли қўлёзманинг 47^a саҳифасида келган 10 байтли илм-маърифат мавзуси ифодаланган ғазалнинг 2 мисраси тахрир қилиниб ҳошияда битилиб, қизил сиёҳда (1-1) рақами қўйилган.

Мазкур байт 7392 ашё рақамли қўлёзмдан қуйидагича битилган:

اصلى دور آنى همان تيره خذف علم آداب اله انسانه شرف
1 يوقسه اسلى آنى بر تيره خذف

Қўлёзма матнида иккинчи мисра: “*Аслидур они ҳамон тийра хазаф*” тарзида битилган бўлиб, *асли* сўзининг юқорисига қўйилган (1) рақами ҳошияда мисра “*Йўқса асли они бир тийра хазаф*” шаклида тахрир қилиниб, ёзилганини билдиради. Қўлёзма матнида ифодаланган фикр услубан ғализ, мазмунан мавҳум бўлиб қолган. Шу боис, дастлабки мисра мазмунига ҳамоханглик йўқолган. Тахрир қилинган байт шакл ва мазмун жиҳатдан мутаносиблик касб этган. Нашрда қуйидагича тўғри ўқилган:

Илму одоб ўла инсона шараф,

*Йўқса асли они бир тийра хазаф*¹⁶⁷.

Девонни қайта кўчириш жарёнида муаллиф беихтиёр 10 байтли ғазални 8 байт шаклида битган. Натижада ғазалнинг 5-6 байтлари тушиб қолган. Хатони тузатиш учун шоир матндаги 6- байтнинг биринчи мисраси устига (1-1) ва иккинчи мисраси устига (2-2) рақамини қизил сиёҳда битиш орқали саҳифа четига ёзилган байтларга ишора қилган. Ҳошияда эса тушириб қолдирилган (1-1) рақами остида 5-байтни ва (2-2) рақами юқорисида 6-байтни ёзган. Мазкур ғазал жорий алифбодаги “Тулшани жовид” девонида тўғри ўқилиб табдил қилинган. 7392 ашё рақамли қўлёзманинг 27^a бетида 5-6 байт қуйидагича китобат қилинган:

خم قليب الف قديم حمل بار هجر انينك
تا چكوب غم در دينك شد تيده افغانلار
اولدى غرقه بو جسميم سيل اشك موجدين
168 توتكوسى سيني اجر قاتلو چشم گر بانلار

Хам қилиб алиф қаддим ҳамл бори ҳижронинг,

То чеқуб ғаму дардинг шиддатида афгонлар.

Ўлди гарқа бу чашим сели ашк мавжидин,

*Тутгуси сени охир қонлу чашми гирёнлар*¹⁶⁹.

4. Мисралар тартибини тузатилиши. Қўлёзманинг 27^b саҳифасида *ре* (ج) ҳарфи билан тугаган 7 байтли ғазалнинг 1-2 байтлари устун шаклида ёзилган. Матнда байтлар параллел ёзилиб, шу тартибда ўқилиши лозим эди. Котиб техник жиҳатдан йўл қўйган хатосини тўғрилаш учун горизантал шаклда мисралар бошига (1-1), (2-2), (3-3), (4-4)

¹⁶⁷ Муҳсиний. *Девон. Барҳаёт гулиан*. 2008. Фарғона. 53-бет.

¹⁶⁸ Муҳсиний. ЎзР ФА ШИ. Инв №7392 27^a бет.

¹⁶⁹ Муҳсиний. *Девон. Барҳаёт гулиан*. 2008. Фарғона. 26-бет.

рақамларини кўйиш орқали ғазал байтларини тўғри ўқилишини таъминлаш баробарида, матн саҳифасини чизиш ва бўйшдан сақлаган. Мана ўша мисралар:

۱ يوزوم ساريخلىغى كونگنوم داگى نردى نها نندو ۳ سالوب بوينمغه طوق بنده ليغ قمرى كىي نالان
۲ يوقۇ بار اولغانيم اغزى ايله موى ميان دندور ۴ نزاكت كلشنيدده قامتى سرو رواندن دور

Юзум сориллиги кўнглумдаги дарди ниҳондандур.

Йўқу бор ўлғоним оғзи ила мўйи миёндандур.

Солуб бўйнулга тавқи бандалиг, қумри каби нолон,

Назокат гулшанида қомати сарви равондандур¹⁷¹.

Хулоса қилиб айтганда, Хусайнқули Муҳсиний истеъдодли шоир бўлиш билан бирга моҳир ҳаттот ҳам эди. Адиб девонини турли йилларда кўчириш жараёнида янги ижод намуналарини ҳам киритиб борган. “Гулшани жовид” девонинг сўнгги нусхасини кўчириш жараёнида айрим ғазаллар таркибидаги сўзлар, сўз бирикмалари ва мисраларни асосли тарзда таҳрир қилган. Шу боис шоир ғазаллари мазмуни ва таъсири ошган. Ушбу таҳрирлар матншуносликда бирламчи манба устида амалга оширилган муаллиф таҳрирининг ёрқин намунасидир. Шунингдек, муаллиф беихтиёр қилган хатоларини ҳам моҳирлик билан тузатиш баробарида, лирик асарларининг теран маъно ифодалашини таъминлаган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Муҳсиний. Девон. Барҳаёт гулшан. Фарғона. 2008. – 168 б.
2. Муҳсиний. ЎзР ФА ШИ. Инв №7392.
3. Навоий, Алишер. Лайли ва Мажнун. Илмий-танқидий матн. Тайёрловчи Порсо Шамсиев. – Тошкент, ЎзФА нашриёти, 1956. – Б.224.
4. Жабборов Н. Матн тарихини ўрганиш – илмий ҳақиқат мезони// Илмий мақолалар тўплами: Ўзбек филологиясида матншунослик ва манбашунослик муаммолари. – Наманган, 2020. – 540 б.
5. Эркинов А. Матншунослик ва манбашунослик асослари (қўлланма). –Т., 2019. – 82 б.
6. Нуриддинов Ш. Комил Хоразмий девони манбалари гениалогияси ва матн танқиди муаммоси. –Т.:“Fan va ta’lim” нашриёти, 2022. – 203 б.

¹⁷⁰ Муҳсиний. ЎзР ФА ШИ. Инв №7392 27^б бет.

¹⁷¹ Муҳсиний. Девон. Барҳаёт гулшан. 2008. Фарғона. 27-бет.